ГОДИНА XXIX. На Цетињу, у Суботу 15 Јула 1900. БРОЈ 28.

Излази суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ на год. 4 ф., на по године 2 ф., на четврт године 1 ф.

За АУСТРО-УГАРСКУ БОСНУ и ХЕРЦЕГОВИНУ на год. 6 ф., на по год. 3 ф., на четврт године 1 ф. и 50 новч.

За све остале земље годишње 20 фран. у злату, на по године 10 фран., на четврт год. 5. фран.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Претплата шаље се поштанском упутницом непосредно администрацији „Гл. Црног." на Цетиње, или отправништвима новина на коју драго пошту, а коме је наручније, може се претплатити код г. *Пера Рамадановића*, К. Ц. агента у Котору, а у Србији код г. *Мите Стајића* књижара у *Биограду*. Дописи се шаљу уредништву. Рукописи се не враћају.

За огласе плаћа се: за сваку ријеч или за број од пет цифара по 8 новчића за први пут, а за сваки даљи пут по 2 новч.

ДВОРСКЕ И ДИПЛОМАТСКЕ ВИЈЕСТИ.

— Њ. В. Господар и Њ. С Књаз Петар Карађорђевић са пратњом отпутовали су данас у Никшић.

— Г. Барон Макио аустро-угарски министар вратио се је са свога пута преко Подгорице, Колашина, Језера, Босне, Херцеговине и Никшића.

— Г. Де ла Булинијер, министар француске републике, пропутовао је до Никшића, посјетив, Острог. Данилов-град, Диоклеју и Спуж и вратио се натраг.

— Г. С. Константиновић, дипломатски агент бугарски, отпутовао је на дотпуст.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

Цетиње, 14 јула.

Савезна јевропска војска у Тјанчину скупо је платила заузеће опог дијела истог мјеста, који се налазио у китајским рукама. Веома упорни бој трајао је три дана, и тек као да је јапанска војска одлучила побједу у корист савезне војске. Послије заузећа тврђаве Таку, то је други успјех Јевропејаца над Китајцима. Тако је сада у рукама првих морска лука Таку и на ријеци Пејхо Тјанчин — врло мали простор према жртвама принешеним.

Али о судби Јевропејаца у Пекину још се ништа не зна поуздано. Хоће ли сада савезна војска из Тјанчина ићи даље да ослободи посланике у Пекину, који није далеко; или ће мало прије промишљети, да тијем не доведу у вишу опасност оне, које би хтјели спасти?

Уз то су бунтовници пуцали на руску варош Благовјештенск на ријеци Амуру, која обиљежава границу између Русије и Китаја на огромном растојању. Радња на руској жељезници у Манџурији не само да је прекинута, него је требало руској војсци одити да спасава инжињере и њихове страже. „Н. Времја" вели: „На жалост, ми немамо тачних података о границама боксерског покрета, нити знамо, како се односи владајућа странка у Пекину према том покрету, и ко је на челу китајске владе. При таквој неизвјесности неопходна је особита смотреност у дјеловању. Треба рачунати и имати пред очима најразличитије комбинације могућих посљедица сваког корака. Полазак Ли-Хунг-Чанга у Пекин факт је благопријатан. Не може се претпоставити, да би се *кинески Бисмарк* кренуо пут престонице, кад би тамо владала анархија. Очевидно, он је позван да дјелује заједно са установљеном влашћу."

Односно боксерског нападаја на руску границу „Н. Времја" пише даље: „Китајци су пуцали на Благовјештенск и њихове чете на неколико мјеста појавиле су се на десној обали Амура. И слиједило је оно што је морало слиједити на први мах. На лијевој обали Амура налазе се руске насеобине, а на обали десној Китајци могу се кријући прикупити с артиљеријом и одједном појавити се на ријеку, као што су учинили код Благовјештенска. Китај у пркос своје огромности слаб је, да може одољети и десетом дијелу наше војске, али је у корист његову сама огромност дужине наших с њим граница, и за то су се тако цијенили наши од искона с њим пријатељски односи. Очевидно, да не останемо у врло неугодном положају пасивне обране, и ми ћемо морати препријети наше операције да десну обалу Амура, и заузевши избране тачке на ријеци, удаљити одње бунтовнике. Тада ће прелазак на руску обалу бити за њих опаснији, јер би руски аванпости остали иза њихових леђа на линији повлачења њихова; осим тога трудније ће бити китајским бунтовницима да се окупљају и моћи ће се на њих пазити."

Таквом је умјереношћу исти лист писао на први глас о боксерским нападајима на Русе у Манџурији. Био рат или не био, петроградски лист вели, ми нећемо допустити никакво непријатељско дјеловање противу наших интереса, па наставља: „Уз то не треба да стављамо никакве преграде између нас и Китаја. Напротив ми треба да пазимо на Китај из близу, не прекидајући саобраћај, по могућности. Ми не желимо постављати Богдиханога Китају, и ништа нам не смета да признамо у Китају сваку чврсту владу, која признаје наша права и своју одговорност на учињено. Али нам је потребита влада чврста, а не која ће угађати јевропским дипломатима, који ће се постарати да установе у Пекину сиклит нарочито трговачких држава. Њима је у Китају потребита влада, да установе корисне услове за њихову трговину, а нама да можемо у чврстом миру живјети са Китајем. То су задатци и жеље са свим различне."

Персијски шах Музафер-Един, крепувши да посјети Јевропу, најприје је дошао у Петрограду, гдје га је сам Цар са Великим Књажевима предусрио на станици, а велике народне овације поздравиле. Сви петрог. листови такођер су поздравили Шаха значајним чланцима, између којих „Н. Времја", прегледајући историју руско-персијских односа, вели: „Не једном наше су војске долазиле у крвав сукоб, али то није посијало мржње између двије земље. Персија је одавна увидјела, да њен могући сјеверни сусјед није каква разрушавајућа него подижућа сила. У свом постепеном напредовању у дубини Азије Русија није уништавала источну својеобразну културу, нити је тежила да измијени вјеру и обичаје урођеника. Мусулманска племена, потчинивши се руској власти, нијесу мијењала ни вјеру ни начин свог живота, ипак су поставала вјерни поданици Бијелог Цара. Данас руски Цар броји многе милионе својих поданика мусулмана и незнабожаца. И као у христјанским храмовима узноси се по мусулманским џамијама и будистичким пагодама молитва за Цара, у ком су утјеловљени идеали правога а не војујућег хришћанства. У том обзиру Русија је изузетак од свих јевропских држава Историјским током у Персији се створило сазнање, да је Русија природна покровитељка источних страна. У чланку гулистанскога трактата руски Цар добио је за себе и за своје пријемнике право да подржава у Персији самодржавије и господствујућу власт на тврдом основу. И овај чланак није остао мртвим словом. Руски Цар је на дјелу чувар шахскога престола, подржавајући законите насљеднике и бринући се за њих при обичним смутњама на истоку. Наши односи са Персијом морају се и у напријед развијати у том правцу. Ми не морамо бити помоћници запада у источним странама, него Руси, који долазе у Азију моћни и пријатељски.

На повратку из Америке као да бурски изаславици намјеравају и Петроград посјетити; а у исто доба изјављују, да је сврха њиховога пута по Јевропи, да раде да међународни арбитрат ријеши англо-бурски спор. „Н. Времја" мисли, да долазак бурских делегата у Петрограду може изнијети на дневни ред предлог, да се Русија прими тог арбитрата; и с тога унапријед поставља питање: били се Русија могла примити тог часног позива? И одма одговора негативно, јер Русија има много тачака, које је стављају у дотицај са Инглеском, уз много историјског супарништва. А арбитрат не смије бити заинтересован у корист једне или друге стране. Ма како да би се Русија ту беспристрасна показала, Инглеска би је оптуживала да је била сувише Бурима наклоњена. Осим тога Русија је и сувише моћна држава у сусјеству инглеских области за улогу судије у том спору. Само какав морални ауторитет „не од мира сего" могао би задовољити обје стране.

Но тијем не мисли петроградски лист да се Русија има удаљити од свакога учешћа у рјешавању овога питања. Ако само ово питање уђе у сферу расуђивања држава, то ће беспорно Русија казати своју отворену ријеч.

Сви су изгледи да би сада и Инглеска рада била, да се арбитратом прекине јужно-афрички рат, који јој толико штете наноси, без изгледа, да ће од њега какве користи видјети.

СА ЈУГО-АФРИЧКОГ БОЈИШТА.

Догађаји у Китају са свим су одвратили нашу пажњу од јужно-афричког бојишта; међу тијем, догађаји на овом бојишту добивају већу важност уз китајске догађаје. Пошто је лорд Роберте засио у Преторији, послије девет мјесеца ратовања, мјесто да иде даље на Лиденбург, посљедњу тачку бурског отпора, ми смо видјели да је главни заповједник инглеске војске био принуђен, да први пут „са жалошћу" телеграфира из Преторије у Лондон, да су Бури, послије одлучног јуриша и боја који је читав дан трајао, заузели Нитраленек, и заробили му посаду од једног ескадрона коњаника, двије чете војника, са два топа, и то близу Преторије, пошто је Инглезима помоћ касно приспјела. У исто доба с друге стране Преторије, на југозападу, код Дердпорта, напали су Бури инглеске пресраже, гдје је генерал Смит-Дорије имао посла док их је одбио. Роберте не каже, колико су Инглези тај дан изгубили војника, него се само боји, да ће губитци бити знаменити Дакле Бури, послије девет мјесеца ратовања, узимљу офензиву против главног стана инглеске војске То се даде разумјети дјеловањем бурских генерала Девета и Оливијера у Оранжевој држави, коју је Инглеска већ прогласила својом колонијом. Дјеловање ових бурских војсковођа задивљује свијет. Они руше жељезнице и мостове, којима инглеска војска стоји у саобраћају са Капштатом и Дурбаном, тако да им инглески генерали Рундле, Клеменс и Брабант нијесу могли одољети, те је требало да противу Девета и Оливијера иду лорд Метуен, лорд Кичинер и Хунгер, не били их опколили, али до сад без успјеха. Тако је Робертсова војска у Транзвалу морала ослабити, што је Транзвалце побудило на офензиву, коју су са успјехом отпочели код Нитралснека. Иза тога су опет нападали на генерала Полекарева, који их је артиљеријом одбио; Робертсов телеграм овако гласи: „Јучер је непријатељ *одлучно напао* лијево крило генерала Полекарева. Непријатељ је учинио више покушаја да позицију *јуришем* заузме, гдје се дошло до боја прси и прси, те је позвао ирске стријелце да се предаду. Али су ирски стријелци и колонијална трупа јуначки уздржали своју позицију. Непријатељ је изгубио 15 мртвих, 50 рањених и 4 заробљена; а Инглези 7 мртвих, 29 рањена, и 23 загубљена." Уз то Робертс јавља, да су 1500 Бура са топовима продрли кордон, који су чиниле бригаде Рундлова и Хунтерова између Бетлема и Фиксбурга, и да су пошли к Линдлеју, а за њима да их гоне бригаде Пагет и Бродвуд.

По овим депешама главног заповједника инглеске војске види се једно јасно, да Бури нападају, а то је главно; јер то свједочи, да нијесу ни изпурени, ни демофализирани, као што су инглески телеграми до сад јављали, него да су вазда будни оружјем у руци, да шкоде непријатељу, гдје могу — те да нема ни говора о свршетку рата.

Петроградска „Росија" пише: „Сад су Бури у праву да рачунају не само на уважавање него и на благодарност са стране Јевропе. Никада Јевропи није било тако потребито, да Инглеској буду руке везане, као данс. Трудно је себи преставити, што би сада било на далеком истоку, да је Инглеска у стању да тамо пошље 50 иљада војске. Она би се старала да се рат пренесе с истока на запад. Може бити, да Бури сада чувају Јевропу од страшног међународног рата. Инглеска се сада справља по свој прилици да частно одступи, и само законита жеља Бура да претворе то оступање у формално пониженье Инглеске пред свијетом може подржати њено упорство. Нека Бури с успјехом и чашћу задржавају Инглеску у Африци. Можда ће им тада Јевропа захфалити каваљерски за њихове велике заслуге пред културним свијетом."

НАРОДНО ЗДРАВЉЕ.

Какав треба да је дом за умоболне.

Написао Д-р Ј. С. Кујачић.

(Наставак.)

Два су главна плана по којима се подижу савремене болнице и санаторије за душевно-боне. По једном из њих оне престављају једну опћу зграду за све врсте болесника, а по другом имају облик тако зване павијон-системе, т. ј. санаторија се састоји из неколико потпуно засебних и омањих одјељења.

И једна и друга система грађења може одговорити модерним научним захтјевима; али обично, кад се о штогод двоје говори, особито, ако обоје служи једној истој сврси, вазда се може упитати, које је од њих згодније у опће и цјелисходније дотичним захтјевима посепце.

Према томе, дакле, и у нашем питању, могло би се с правом упитати, који је начин грађења згодниј и за дотичну цјељ бољи. По најновијим захтјевима изгледа да је павијон-система својим згодама и удобствима за оно, за што је намјењена, много јача и све више задобија за се, како научно, тако и практично савремено мишљење. И заиста то се потврђује тијем, што се у најновије вријеме подижу у тој форми готово све нове санаторије и заводи за душевно-боне.

У чему се састоји тако јако преимућство таког начина и плана павијон-системе?

Ако се повише обрати пажње на то питање, неће бити особито тешко увидјети, да се оно, т. ј. преимућство базира на три разна и врло важна узрока. Један је из њих из области опће хигијене, други излази из значаја и карактера самих болес-

ника и њихових болести, а трећи се најпослије довати чисто економског питања.

Опћа хигијена добија од павијон-системе према оном знаменитом и важном правилу, које захтјева што више слободног чистог ваздуха и природне сунчане свјетлости. Та се два важна хигијенска правила баш и испуњавају у павијон-системи, гдје су засебне бараке мање и дозвољавају свјетлости и чистом ваздуху, да могу слободно кроз велике и размјерне прозоре, што се рече, обилазити сваки и кутић себе, у којој су смјештени дотични болесници. Ваздух је уз то у мањим собама, односно у мањим затвореним просторима, вазда свјежиј и чистиј, јер је његова обмјена вазда у таком случају пунија, пошто из сваке собе може лакше да излази директно у слободну атмосферу, с којом се и мијења. И таке лаке директне обнове ваздуха никад не може бити у великим кућама, у којим се налази много соба, ходника и уопће разних затворених одјељења. Чистина ваздуха у мањим кућама зависи још и од тога, што се у њим смјешта мање чељади уопће и болесника посепце, који својим дисањем и испаравањем кваре и троше околни ваздух.

Ништа мањи значај готово нема павијон-система и с тачке гледишта самих душевних болести и душевно боних, који се јако разликују међу собом, како по свом унутрашњем карактеру, тако и по свом унутрашњем изгледу. Већ једно бујно стање болесника захтјева најодлучније потпуну изолацију, и то све ради осталих мирних болесника и њиховог успјешног лијечења. Истина изолирање може бити и у једној опћој згради, у засебне собе за то удешене, само с том разликом, што оно у оваком случају не бива никад потпуним и апсолутним, како се постиже павијон-системом. И ако се може без особите муке учинити, да се бујни белесници не виде, али како они већином вичу и подижу ларму особитог карактера, то није лако удесити, да њихова вика не продре у собе и одјељења мирних болесника, на које то свакако мора не само непријатно него и јако штетно утјецати. Од сваког таког чак најмањег утјецаја болесике може избавити само павијон-система, у којој одјељења за бујне морају бити одијељена у засвијем одијељене зграде или бараке. Таке су бараке удаљене обично од осталијех болесника не само једнијем зидом него и међукућним простором, н. пр цијелом баштом, тако, да се њихова вика не може никако чути у остале зграде и одјељења с мирним болесницима. Што се тиче располагања и растојања павијоних барака, то постоји опће правило, које се ни овдје не смије пренебрећи, а то је: међу појединијем зградама или баракама растојање мора бити најмање таке величине, да буде два пут више од висине самих зграда, које вазда морају бити окренуте и израђене по научно-хигијенским прописима. Ето при таком дакле положају и начину грађења санаторија за душевно-боне уклања се свака незгода, која извире из самог карактера болесника и која би могла бити штетна или чак опасна по успјех самог лијечења.

Али овијем се није још исцрпило све, што би могло говорити и што, без сумње, говори у корист павијоне сестеме. Овдје још долази чисто финанцијско-економско питање, које се, да како, вазда мора узимати у обзир и које, како је у опће познато, служи основним каменом темељцем, па било ма у ком предузећу. С тачке гледишта овог важнога питања павијон-система је згодна зато, што се по њој могу градити поједине бараке или омање зграде према најпречим потребама и друштвенијем захтјевима, који, да како, и изазвају појаве разноврсних таких завода. Коме није познато, да се мања кућа може лакше и подићи и згодније удесити према томе, како потребе захтјевају. Ма колика била лијепо уређена санаторија, она ће вазда подмирити и скратити онај сувишак нагоапланих потреба, а по потреби се у свако доба може лакше подићи и лијепо уредити опет друга слична зграда, која ће опет бити у стању, да подмири, бар за неко вријеме, ново развите захтјеве. Међутијем велика зграда захтјева много више и труда и препрека са сваке тачке гледишта, које врло често задржавају благотворни рад, који би у истим економско-друштвеним приликама могао донијети дивни успјех и плод у омањој згради или бараци, као саставном дијелу будуће павијон-системне санаторије. Дакле, треба ли, да се преко таких погодаба прелази ћутећи, да се оне не узму озбиљно у опћи обзир, кад се говори и ради о тако великом важном заводу.

Осим те двије форме и начина грађења, постоји још и трећа, средња система, која у себи садржи, тако рећи, обје прве. Овдје се санаторија обично састоји из засебних барака, које су сједињене међу собом тако, да свака изгледа и самостална и у исто вријеме су све састављене разним ходницима у једно, услед чега и чине једну опћу цјелину. Ова трећа средња система почиње да заостаје, особито пред павијон-системом и налази се још једино у болницама и санаторијама, што су подигнуте још раније као болница Lariboisière, Херберта, и св. Томе у Лондону Western Infirmary у Глазгову и др.

Према томе, што је досад речено, види се и може се рећи, да је павијон-система најзгоднија и да најприје и најбоље може одговорити оном узвишеном циљу, ради кога се око њих човјечанство тако јако и свесрдно заузима.

Гдје је говор о грађењу санаторије или макар какве куће у опће не може се, управо, не смије се пропустити питање о висини њезиној. И ако има кућа свакојаких по својој висини, почињући од једнога па до 6 или 7-га боја, ипак с наше тачке гледишта најзгоднија је висина од 1 до 2 боја. Тако се мишљење оснива, осим других незгода, на темељу из истих узрока, на коме се базира у опће мањи простор цијеле куће, т. ј. на чистоћи потребног ваздуха. Ово је правило постало данас опћим и неизмјењивим, готово у свијем болницама и свијем санаторијама у опће и без икакве разлике. Што се тиче висине самијех бојева, то они морају бити тако високи, да собе буду најмање од 4 метра у висину. Ако се учини, да су собе ниже, то ће у њима бити мање ваздуха и при отварању горњих дјелова прозора, болесници се могу лако изложити често пута штетном, а у неким случајевима, шта више опасном утјецају промаје. И виша је висина, не само не нужна, него и шта више, она је незгодна у том смислу, што се таке собе тешко гријУ а не приносе баш ни мало користи односно чистоће ваздуха. И све што би се узело више од 4 метра у висину, било би сувишно у сваком смислу.

Која ће се од споменутих система изабрати, кад се почне подизати нова наша санаторија за умобоне, ја не знам нити је мој решавајући глас. Ја сам само желио да покажем у колико ми допушта стручно знање, који је начин и план грађења најзгоднија и који би најбоље могао одговорити сувременом научно-практичном хигијенском захтјеву у опће и нашим домаћим потребама посепце. Ја чак ни помислити не могу, да ће се надлежна страна и администрација огријешити о тако важно предузеће и народни споменик, који треба да служи вјековима у напријед и преузвишеним хуманитарним тежњама и као сјајни знак нашег културног прогреса.

Било како му недраго, изабрали ма који начин у опће, свакако неће бити сувишно, да се каже овом приликом, какве треба захтјеве испунити при уређивању и изради саме куће и њезиних унутрашњих просторија.

Према избору саме системе, треба да одговори и облик самих кућа. Није све једно, ако се узме павијон-система и система једне опће куће.

(Свршиће се)

НАРОДНА ПРИВРЕДА.

(Купус рани и сметењак.) Купус је једна врло важна струка поврћа. Кад му испадне година, може врло лијепу корист баштовану да донесе.

Наши баштовани на селима већином саде и подхрањују јесењи купус, то јест који се сади око половине јуна а досијева у октобру, јер тај се купус највише и троши и највише га свијет и употребљава. Али наши новосадски баштовани раде сасвим друкчије, они су њега подјелили на три дјела: на рани, на сметењак и на јесењи, отуд у новосадских баштована и има преко цијеле године купуса главица на продају, почињу са мајем а свршујући са децембром.

Ми ћемо овдје да опишемо у кратко како се ради око раног купуса и како се подрањује, јер данас ако можеш што раније да подхраниш, да раније изнесеш на пијацу, ту може да се ухвати лијепа крајцара, а кад доспе у сваког онда је бога ми слаба наплата. Зато људи који су вјешти баштовани сваке године пробају како би могло да испадне раније, и то се прави проба код сваке струке поврћа, па често такове пробе добро испадну да баштовану врло лијепу корист и рану крајцару донесу. Наравно да је сваки почетак тежак, али кад испадне добро онда човјек и не жали труда, и та се струка сваке године све боље и боље усавршава. Једни обично веле — кад неком такова проба испадне добро — „тако је испала његова срећа“ или, тај баш има срећу у тој струци поврћа, други опет веле: није то, него је морао запатити какво ново сјеме, и бог те пита што се ту све не нагађа. Али то није тако, него сасвим друкчије.

То нам показује примјер и на самом купусу, што ћемо ми овдје да докажемо.

Наши новосадски баштовани први су били који су купус подијелили у три дјела, на име рани, сметењак и јесењи купус, а све од једног сјемена, само је главно то, кад се и у које вријеме сије у расадници, кад се расајућује и како се који његује, јер један је такше подхранити, а други теже, а то све зависи од тога које је доба године и какво је вријеме.

Као што рекох, наши новосадски баштовани су први, који су то почели радити, и који данас највише раде и подхрањују рани купус, па после раног, они опет су први били који су и сметењак купус подхрањивали, и они се и дан данас највише баве и подхрањују ту врсту купуса, него ма који други баштован.

Око раног купуса раде обично овако: расадници сију се око половине нашега августа (наша вел Госпојина то му је прави календар) леје се обично међу, гдје сунце зајутра што прије доспијева, леје се праве широке 60 - 80 сантиметара; сјеме се може од ове струке купуса и чешће бацити, покрити се може истом земљом или по мало измијешати пијеском, покрити га треба 1 до $1^1/_2$ сантиметра, и редовно га залијевати свијежом водом у јутру и у вече док не никне, а кад никне само у вече полити га а у јутру никако, особито док је расада мала а још трају међу тим и топли дани. Кад се тако пази на расаду и тако се уредно држи, расада буде лијепа, чиста (не буде црвљива) и чврста, па с тога може и јачу земљу да издржи.

Најбоље је расађивати око половине октобра по нашем календару, јер онда је за њега вријеме најподесније и расада за расађивање најбоља, оно истина може се купус расађивати и доцније, догод вријеме допушта па чак и до пред Божић, али је света Петка (половина нашег октобра) његов календар.

Земљиште гдје ће се расађивати треба особито пазити, јер није доста добра земља и добро изђубрена, него и гдје је та земља и на каквом је мјесту.

Највољије земљу баштену под кућама и то добро изђубрену и већином обрежитију, и то баште које сунце више грије од истока, него ли од запада. Земља се дубоко узоре, ишпарта се на врсте у размаку од 60 – 70 сантиметара; врсте је због зимњег времена најбоље окренути да ти дођу од југа сјеверу или обратно, па још ако од сјеверне стране у дотичној башти има каква ограда или ма какав заклон, онда знај да ћеш имати рана купуса, боље ће се одржати и мање струкова угинути, мање у цвијет отићи, боље углавичити и раније доспјети.

Рани купус је така грана поврћа да мораш пазити на најмању ситницу, јер та сорта купуса има да издржи најгору зиму и најжешће вјетрове, а особито га убије и поједе вјетар и голомразица. Зато се и међу врсте од југа сјеверу и од сјеверне стране да има ограде или заклона, а врсте се обично за њега браздалују мотиком, тако да се он сади као у неки јендечић, а то му је опет заклон од кошаве, јер сјеверни вјетар и кошава то је његова филоксера, више га поједе, него и сама голомразица. При сађењу ако је поље влажна земља, никако га не треба залијевати,

ЛИСТАК.

РОВИНСКИ РУВАРЦУ.

II.

У самој ствари владика Данило наставља политику својих претходника: подржава пријатељске односе са Млецима, шиље тамо своје посланике и сам иде; договара се с републиком о заједничком дјеловању против Турске, и у овом случају прима њена упуства, рашта добива од ње милостиве дипломе. Само што владика Данило без оног ласкања пређашњег провидитору пише „Mio caro amico,“ а потписује се просто, без оних понижавајућих фраза пређашњих.

У то се збива врло важна измјена у положају Црне Горе — ступањем у односе са Русијом. У Црну Гору долази посланик рускога Цара, који војује са црногорским душманином; а Руси исповиједају православну вјеру или српску као Црногорци. Између Русије и Црне Горе снују се везе и готово формални уговори.

Али Црна Гора не прекида пређашње везе са републиком млетачком, која наставља сматрати је васалном. Но то је васалство било тек у ријечима, иза којих се скривала узајамна обмана.

Република је помагала Црногорцима оружијем и новцем ради својих интереса, да је штите од Турске; а била је готова вазда да их преда тој истој Турској Црногорци са своје стране, у оскудици срестава, која су од републике добивали, понижавали су се пред њом; али, познајући је, сасвим су друкчије мислили, него ли су се у молбеницама изражавали, и ништа стварно нијесу јој уступали.

Какви су били у стварности ти односи најбоље се види из извјештаја провидитора Петра Кендрашина од 21 октобра 1729, који, нагласив, да владика Данило влада Црногорцима са *неограниченом власти*, наставља, како владика Данило „ни најмање није склоњен у корист Млетака“ — „непријатељ Турака по дужности религије, није велики пријатељ републике *по недостатку унутрашње наклоности;* и ако је кад којим одјељењем војске долазио нама у помоћ, није да нама послужи, него да се користује на наш рачун. Он тако смотрено поступа, да изгледа као да служи републици, а нимало не наноси штете Турцима, и варајући обје стране извлачи личне користи; имајући неограничену власт у Црној Гори, он је готово постао неопходан пограничним државама“ (Макушев, Руски Вјесник, 1869.)

Тако се пише и о сљедујућим владикама. Г. 1739 провидитор Долфин вели о владици Сави, да „он има такав уплив на Црногорце, да се лако његовој вољи потчињавају. С њим ваља поступати с великом смотреношћу и вјештином“; он је искрено одан Русији „по вјери и по завјештају свога стрица“ — и ако други провидитор Грималди говори, да му је „у срцу укорјењена оданост Млецима.“ (Макушев). О владикама Сави и Василији, који су заједно владали, привидитор Грмани пише: „Црногорцима деспотски владају два епископа.“ Ал је Сава човјек миран и одан републици (Ето што значи целивати Дуждев скут! — вели Ровински — наравно ријечима.); а Василије напротив: „његује замисли беспутне и немирне. Вративши се из Русије и Њемачке, он је намислио да стане на чело народа (као да прије није стојао!), склањајући га к Русији по осјећају једне вјере и к Њемачкој у нади помоћи; потиче частољубље главара. Он их је довео дотле, да они пренебрегавају обвезе вјерног поданства Султану, *улијевајући им у главу, да су они народ слободан!*“ (Макушев, „В J.“) [1])

Тако се изражава Венеција, она иста, која је помагала Црногорцима против Турака! У томе се и састојала сва тактика млетачка — недопуштати Црногорцима ни мисао да су слободни; они су морали бити ма чији, ако не млетачки, онда турски. Али како је могуће ова pia desideria сматрати као стварност?!..

Венеција се старала да у своју корист обрати и установу гувернадурства у Црној Гори, дајући им стан у Котору и сталну плату, како би били њени агенти. Мислило се да ће гувернадур присвојити сву свјетску власт, а владикама да ће остати само духовна. И на то су тежили гувернадури. Јоко Станков Радонич (1778) био је у договору и с Аустријом, намјером да јој подложи Црну Гору. Но тај план је Петар I уништио. Издајства гувернадура су свршила, кад је Петар II уништио гувернадурство.

У дјеловању владике Данила види се јасно да је он вршио и свјетске послове; млетачка република преко њега води све своје послове с Црном Гором. И још опредјељеније то се види при Петру I. који војује с Турцима и Французима; њему државе предају Боку; с њим стоје у односе јевропски дворови; он саставља писани закон, који скупштина прима; он установљава суд под именом кулука.

За вријеме француске окупације у Боки (1807—1813), ту је био гувернером Vialla de Sommière, који је написао књигу о Црној Гори. „Владика — он пише — добио је такав значај у свим јавним пословима, да он по својој вољи може располагати народним пословима, *као својим домаћим.* Довољна је само његова воља, не само да уништи јурисдикцију гувернадура, него да га и лиши сваке власти. Гувернадур није сада него потчињени агент, без уплива и власти и без сваке повластице, осим спољашње почасти. Све пролази кроз руке владичине; све се ради по његовим наредбама, и ништа се без него не ради“ Писац је написао читаво поглавље под насловом „Des prétentions du wladika.“ Њега узнемирује то, што у вишим јевропским круговима то не схваћају, те благодарећи томе, „некаква мала Црна Гора игра улогу, будући попом управљана!“

Имајући такву власт у вишој управи, владика се није мијешао у унутрашње племенске послове, а кад се мијешао у више међусобице, он се старао да дјелује више убјеђивањем и молбама; а кад то није помагало, он је пријетио проклеством, ког су се Црногорци јако бојали. Обично су судили гувернадур са главарима, али је сентенцу владика својим печатом и потписом потврђивао, као највиша власт.

Истина је, Црна Гора није била каква уређена земља, због трајне војне; али се не може рећи, да се налазила у хаотичном стању, без икакве власти, и без суда. И што Вук Караџић говори да се отуда развила освета у народу, то не стоји. Он право вели само једно, да влада у Црној Гори није одговарала правом смислу ријечи, то јест, да је била слаба; али ипак влада, ма каква била, постојала је. Но Вук Караџић неправилно сматра крвну освету плодом тога стања у Црној Гори. За вријеме Немањића крвна освета сматрала се народном државном установом, и цар Душан ју је регулирао другим законима. (О томе је М. Весниħ, написао прекрасну студију: Die Blutrache bei den Südslauen, Stuttgard, 1839.)

1) Боже мој, да ли је знао Руварац свезнајући за ове документе штампане још г. 1869!

него и кад се посади ону рупу под струком сасвим треба ногом поравнити, јер у случају мочарне јесени да се вода под струк не може сливати, а у случају зиме без снијега и јаки мразева, прије ће даозебе, прије добије у жиле па прије и угине. По раном купусу сади се још и јесења главичаста салата и то између врсте купуса долази врста салате, и салата чим отопли вријеме почне да расте. Ако је снијежна година она крене још под снијегом, па чим мало одвркне она се одма сјече и продаје, тако док купус не крене, она је већ у пола изашла, и купусу никакве сметње нема, зато се сади само по раном купусу, јер купус се и не можепри је априла копати а дотле она сасвим изађе.

Рани купус кад остане на миру и подхрани се, доноси врло лијепу корист баштовану, доспијева обично свршетком нашега маја и траје чак до иза Петрова дана и продаје се у први мах — па траје му цијена и подуже — по 30—40 круна 100 главица, а то баштовану у то вријеме врло добро дође.

За сад о раном купусу оволико, а сад да рекнемо коју о сметењаку.

Сметењак купус ради се обично између ова два купуса то јест између раног и јесењег купуса, сигурно су му и надјели тако лијепо име. Сметењак се сије од истог сјемена и из једне кесе, као и рани и јесењи, лије се сију у заклону од сјеверне стране, тако да су лије увијек од сунца на пригревици. Лије се сију као и остала расада од купуса, сију се обично крајем нашега фебруара. Тврда времена за расађивање нема, него чим расада доспије за сађење одма се расађује, ма које доба године било. Земљиште већином воле ритско, и то што више и обрежитије, и земљу му бирати торинаву, гдје је неколико година марва лежала и опет под сваки струк по једну шаку ситна угарена ђубрета подметути.

Сади се на врсте као и друга расада, само у размаку од 80—90 сантиметара, а ако је добро торинава земља, мећу се врсте и на метар. Да би баштован више користи имао, а и купус од бувача сачувао, прије него што ће се купус расађивати посије се по њему пасуљ, и то најбоље је сијати пасуљ жути криван, јер он не пушта лозу, најраније узре и најобилатији род доноси. Пасуљ се сије по сметењаку и због тога, јер држи доста и хладовину и много сачува расаду и од бувача, особито док је купус млад, јер купус сметењак има да издржи најжешћу љетњу сушу и најјаче врућине. У доброј земљи почне доспијевати одма послије Петрова дне и траје док не стане доспијевати јесењи купус. Пошто доспијева у највећим врућинама, има приличну цијену, јер је здраво јело и свијет га употребљава и то највише за кишелење на мало, и то све тако траје догод је топло вријеме — док не захлади, међутим он изађе а приспије јесењи купус. „Баштован.“

ДОМАЋЕ ВИЈЕСТИ

Цетиње, 14 јула

(Књажевски прилог.) Јучер је овуда превезено пет звона за монументалну цркву у Никшићу, која јој је приложио Њ. С. Књаз Петар Карађорђевић у спомен своје пок. супруге Њ. С. Књагиње Зорке, свог пок. брата Њ. С. Књаза Ђорђа, своје пок. дјеце ЊЊ. СС. Књагињице Милине и Књаза Андрије, и од стране своје дјеце ЊЊ. СС. Књагињице Јелене и Књажева Ђорђа и Александра њиховој пок. матери Њ. С. Књагињи Зорки. Највеће звоно тежи 1200 кила а најмање 500 — сасвим према величини и красоти цркве. Звона су ливена у Италији по законима армоније.

(Из Митрополије) Високопреосвештени Митрополит г Митрофан отпутовао је прошле недјеље у госте код Високопреосвештеног Митрополита Хаџи Саве у Оцињу, гдје ће се користовати морским бањама.

(Спровод Јована Сундечића) у Котору био је величанствен по срдачном саучешћу народном од Цетиња до Дубровника, по одавању потоње поште његовим смртним остатцима Котора и цијеле Боке, који су га били пригрлили у његовој старости као свога суграђанина најугледнијега и најмудријега. Кад су мртвачку скрињу из куће изнијели, пред народом, који је био сву пјацу св. Николе прекрилио, г. Ђуро Вукотић, народни заступник на сабору далмантинекоме, опростио се с њиме у име Боке и Котора дирљивом бесједом; у старинској цркви св. Луке, гдје га је свечано опајало свештенство из све Боке, которски парох Јован Бућин држао му је панегирик, прославивши његове врлине хришћанске, грађанске и човјечанске; а на гробу му преставник омладине которске учитељ Илија Ђивановић и преставник академске омладине Дубровачке правник Шпиро Герун говорили су из срца српске омладине, па је завршио овај излив народног осјећања дубоке поште и срдачне благодарности топлим и заносним говором др. Владимир Тројановић, народни заступник на далматинском сабору, славећи српског пјесника и државника у име цијелог Српства. Па су смртни остатци Јована Сундечића сарањени код Покровске цркве у Шкаљарима, на самом подножју Ловћена, у присуству цетињских преставника, гдје ће му сваког прољећа чисти повјетарац са Ловћена обилазити гроб мирисима горског цвијећа, пуним вјечног признања Црне Горе, коју је толико и тако вјерно служио.

(Личне вијести.) Ових дана били су на Цетињу проф. Т. Остојић и др. Ј Радонић, библиотекар Матице Српске, оба из Н. Сада, па су кренули пут Скадра, одакле намјеравају пропутовати по унутрашњости и по приморју Црне Горе.

(Одлични ђаци.) Из Петрограда нам пишу: У овдјешњој духовној семинарији (богословији) васпитавају се, између осталих, и два Црногорца. Значајно је у овом случају то, што су обојица *први* ученици у својим разредима. Милован Башовић прешао је *првим* из III разреда у IV, а Мирко Меденица такођер *првим* из I разреда у II. (Види „СПБ Духовни Вјесник“ од 23 јуна Бр. 25.)

(Из главног одбора за подизање дома умоболнијех.)

Наставак приложника из *племена Граховског:*

	фор. н.
Г. г. Лазар Голубов	1 —
Симо Милутинов	1 —
Пајо Илин	1 —
Томо Гајов	1 —
Лазар Савин	1 —
Бошко Марков	1 —
Симо Андрин	1 —
Стеван Матов	1 —
Ђуро Денда	1 —
Ђуро Радов	1 —
Андрија Богданов	1 —
Симо Ђуров	1 —
Петар Живков	1 —
Крсто Јошов	1 —
Ђуро Ћетков	1 —
Аћим Ђуричин	1 —
Јован Стајов	1 —
Дамјен Андрин	1 —
Петар Андрин	1 —
Перо Ђуров	1 —
Живко Пајов	1 —
Ђоко Шалов	1 —
Петар Живков	1 —
Јевто Станков	1 —
Симо Алексин	1 —
Сава Шћепанов	1 —
Томо Тодоров	1 —
Божо Илин	1 —
Гајо Јевтов	1 —
Симо Радов	1 —
Лазар Вулов	1 —
Васко Савин	— 50
Илија Асановић	— 50
Јован Вуков	— 50
Миго Ђуров	— 50
Јагош Бјелица	— 50
Глигор Јевтов	— 50
Ристо Лазарев	— 50
Симо Вулов	— 50
Максим Петров	— 50
Обрен Шћепанов	— 50
Јошо Мићановић	— 50
Крсто Шћепанов	— 50
Петар Јевтов	— 50
Раде Митров	— 50
Вуко Митров	— 50
Васјо Пусјов	— 50
Перо Матов	— 50
Никола Ђуканов	— 50
Ђоко Спасојев	— 50
Мујо Спасојев	— 50
Спасоје Николин	— 50
Ђорђо Шћепанов	— 50
Петар Николин	— 50
Филип Голубов	— 50
Спасоје Марков	— 50
Благоје Илин	— 50
Крсто Матов	— 50
Новица Николин	— 50
Јовица Ђедовић	— 50
Крсто Тривков	— 50
Митар Новаков	— 50
Милош Лазарев	— 50
Перо Николин	— 50
Никола Ђуров	— 50
Бајо Лучин	— 50
Ђоко Јанков	— 50
Новак Јоков	— 50
Митар Обренов	— 50
Стево Бакоч	— 50
Тодор Богданов	— 50
Никола Крстов	— 50
Гаврило Ћетков	— 50
Сава Николин	— 50
Новица Васов	— 50
Живко Лазарев	— 50
Јанко Николин	— 50
Станко Николин	— 50
Ђоко Ристов	— 50
Тривко Савин	— 50
Новица Стојанов	— 50
Симо Ћетков	— 50
Илија Филипов	— 50
Видак Пешин	— 50
Спасоје Николин	— 50
Новица Миланов	— 50
Митар Мргудов	— 50
Сава Мргудов	— 50
Ђуро Николин	— 50
Стеван Стојанов	— 50
Ристо Милошев	— 50
Живко Матов	— 50
Новак Матов	— 50
Госпава Петрова	— 50
Марко Николин	— 50
Драго Митров	— 50
Вуко Перов	— 50
Драго Лучин	— 50
Никола Савин	— 50
Живко Николин	— 50
Дамјан Јовов	— 50
Ђорђије Стеванов	— 50
Андрија Тодоров	— 50
Периша Радов	— 50
Лазар Николин	— 50
Шуле Бајов	— 50
Марко Тодоров	— 50
Митар Јованов	— 50
Трипо Марков	— 50
Јоко Дабовић	— 50
Спасоје Гобовић	— 50
Никола Петров	— 50
Ђоко Тривков	— 50
Петар Тодоров	— 50
Косто Перков	— 50
Милан Бошчин	— 50
Мато Бојов	— 50
Вук Марков	— 50
Божо Перишин	— 50
Илија Миров	— 50
Ристо Петров	— 50
Периша Стеванов	— 50
Ђуко Милошев	— 50
Лазар Савин	— 50
Мијат Томов	— 50
Станко Лазарев	— 50
Гојко Стеванов	— 50
Гојко Благојев	— 50
Милутин Гајов	— 50
Милић Матов	— 50
Крсто Томов	— 50
Марко Јованов	— 50
Јован Ристов	— 50
Ђуро „	— 50
Ђурица Јолов	— 50
Шћепан Андрин	— 50
Јанко Бајов	— 50
Гаврило Бајов	— 50
Милош Драгов	— 50
Перо Радов	— 50
Живко Тодоров	— 50
Дамјан Стојанов	— 50
Јанко Стеванов	— 50
Петар Вуков	— 50
Јанко „	— 50
Мијајло Ђуров	— 50
Мицор „	— 50
Стеван „	— 50
Ђорђије Филипов	— 50
Рамо Ћетков	— 50
Перко Благојев	— 50
Миро Лаков	— 50
Милован Вујадинов	— 50
Машут Симов	— 50
Петар Јованов	— 50
Перко Матов	— 50
Никола Стојанов	— 50
Рамо Мијајлов	— 50
Марко Тривков	— 50
Јован Пајов	— 50
Ђоко Вулов	— 50
Милош Јованов	— 50
Мато Стојанов	— 50
Богдан Кандић	— 50
Никола Марков	— 50
Филип Милутинов	— 50
Симо Обренов	— 50
Стеван „	— 50
Никола Јанков	— 50
Ђоно Драгов	— 50
Вукота Петров	— 50
Јован „	— 50
Спасоје „	— 50
Ђоко Матов	— 50
Спасоје Стеванов	— 50
Божо Голубов	— 50
Ћетко Томов	— 50
Мргуд Јанков	— 50
Милован Симов	— 50
Аћим Јанков	— 50
Раде Спасојев	— 50
Марко Ђуров	— 50
Божо Тодоров	— 50
Милош Туров	— 50
Никола Јовов	— 50
Лазар Јаковов	— 50
Илија Антов	— 50
Ђорђије Николин	— 50
Марко Савин	— 50
Симо Милошев	— 50
Вељко Милутинов	— 50
Видак „	— 50
Вукота Шпиров	— 50
Раде Селимов	— 50
Ђоко Ристов	— 40
Глигор Даков	— 50
Видак Петров	— 50
Стеван Петров	— 50
Марко Бошчин	— 50
Спасоје Зеков	— 50
Тривко Мијајлов	— 50
Бајо Шћепанов	— 50
Шћепан Илин	— 50
Марко Николин	— 50
Стојан Богданов	— 50
Илија Лазарев	— 50
Сава Стојанов	— 50
Голуб Стојанов	— 50
Никола Петков	— 50
Петар Киков	— 50
Шуле Костић	— 50
Лука Јованов	— 50
Томо Андрин	— 50
Јошо Митров	— 50
Лука Митров	— 50
Мицор Милов	— 50
Митар Андрин	— 50
Ђоко Бошчин	— 50
Тривко Богданов	— 50
Лазар Вулов	— 50
Митар Филипов	— 50
Перо Митров	— 50
Томо Митров	— 50
Мишо Матов	— 50
Симо Благојев	— 50
Перко Николин	— 50
Јово Митров	— 50
Раде Стеванов	— 50
Петар Радојев	— 50
Тодор Лучин	— 50
Шоро Ђолов	— 50
Живко Лазарев	— 50
Стеван Јованов	— 50
Ђоко Милошев	— 50
Раде Савов	— 50
Јошо Митров	— 50
Симо Вулов	— 50
Јован Ђуров	— 50
Томо Лучин	— 50
Јован Томов	— 50
Иван Пајов	— 50
Милош Марков	— 50
Пајо Вуков	— 50
Рако Андров	— 50
Лазар Стевов	— 50
Новица Шуњов	— 50

И тако ми имамо пред собом земљу, коју вјековима теже да покоре двије сусједне државе, против којих се она бори за све вријеме с различним успјехом, и најпослије остаје независном. На челу јој стоји митрополит не само са духовном него и свјетском власти, што је проистицало из таданњег стања Црне Горе, *која се оснивала на народно-религиозном начелу, уз унутрашњу племенску организацију.* То стање од почетка XVI. вијека постепено се развија; а од почетка XVIII. вијека, за вријеме владике из Куће Петровић Његоша, Црна Гора излази из трудног положаја између Турске и Млетачке, па учествује у опште јевропске послове, и њезини управитељи, владике, с пуном опредјељеношћу појављују се обучени политичком влашћу, и као такви ступају у односе с другим јевропским државама. Та је њихова власт проистицала из духа народног, и за то, ма до којих размјера долазило растројство Црне Горе, ма како били кад-год владике притијесњени, сам је народ подизао њихов аукторитет и власт, и том тијесном природном савезу владика и народа, Црна Гора је побјеђивала своје спољне и унутрашње непријатеље, што се више пута догађало

Само владавини владика Црна Гора је дужна, што је сачувала своју вјеру и народност, јер свјетски владаоци не шћаху моћи подносити оно што су подносили монаси, који су се ради вјере и народа одрекли личног ужирања. Њихов живот био је сливен са православијем и српством. Свјетски владалац не шћаше имати другога изласка него да се потурчи или покатоличи. То смо видјели при потњим Црнојевићима.

Кад је нестало свјетскога господара народ је постао господарем у својој земљи. Земље, што су припадале господару и особитим сталежима, постале су својином народном; мјесто закона и установа, наметнутих народу силом власти, под упливом византинизма или феудализма, стао је на снагу чисто народни живот с народним обичајима.

Да се историја разумије, *није доста изучавати је по писменим и другим документима; треба проучити земљу и народ. Онамо треба изучити историјске факте, а овдје дух и смисао историје, којима су они факти проникнути.* Савремени живот народни, његов географски положај, карактер земље могу потакнути и слиједовати такве мисли и погледе на факте, какве неће наћи у никаквим кроникама, које вазда имају какву тенденцију, од које и сами факти добивају извјесни колорит

Владика Данило, прави тип управитеља Црне Горе, и ако се потписивао просто „владика цетињски и скендеријски“, он је водио ратове и стојао у односе са млетачком републиком не само по духовним пословима него и политичким; његов значај опредјељавају и млетачки провидитури, који отворено пишу, да он „управља Црном Гором са неограниченом власти“. *За то је његов потомак, подижући му споменик о двјестогодишњици, имао права, да га назове господаром, што је у ствари он и био, и ако се он није господарем штуловао.*

Пошто су митрополити Црногорски били у исто доба управитељи земље, они су слиједовательно владајуће особе, што им историја мора признати; *а непрекидним редом владика из једне куће Петровић-Његоша постала је и владајућа династија.*

Само је Руварац прекрасно разабрао генеалогију Петровића Његоша, што треба усвојити.

Ово је одговор Ровинскога архиман. Руварцу на питање о династији.

Стеван Бабов	— 50
Живко Малов	— 50
Пајо Малов	— 50
Стеван Вулов	— 50
Никола Иванов	— 50
Јован Трипков	— 50

Свега: фиор. 141·50;
Од прије: „ *18432·56*; ока ж. *16036*; брава *74*;
Укупно: „ **18574·06**; „ „ **16036**; „ **74**.

(Наставиће се)

РАЗНЕ БИЉЕШКЕ.

(Морганатични бракови.) Поводом женидбе аустро-угарског престолонаслједника „Браник“ доноси овај преглед морганатичних бракова:

У Хабсбуршком дому је први склопио морганатичан брак онај надвојвода Фердинанд, који је прије пет и по вјекова одвео пред олтар Филипину Велзер, коју су толико славили са њене ванредне љепоте. Он је то истина учинио потајно и његов отац, римски краљ, дуго се срдио на њега, али напошљетку ипак му је опроштено Наравно да су супружници морали обећати, да ће вјечито држати тај брак у тајности и одрећи се сваког владалачког права наслједства дјеце која добише име „од Аустрије“, али пред свијетом се с њима поступало као са нахотчадима. У XIX. вијеку дабогме не поступа се тако зло морганатичним браком, и ако се дјеца из тога брака никад не сматрају за равнородну. Надвојвоткиња Марија Луїза, ћерка цара Фрање I. и супруга цара Наполеона I, удала се други пут као војвоткиња од Парме и Гвастале за свог врховног хофмајстера, грофа Најперга, чији је син добио титулу: Кнез Мантенуово. Кнежевска породица Мантенуово цвијета и данас и врло је угледна. Прије неколико мјесеци пак поклонила је удовица престолонаслједника Рудолфа, Стефанија, своје срце и своју руку једном обичном грофу и она, која је толико патила, данас је сретна супруга грофа Лоњаија.

Историја наших дана познаје љубавних бракова и такових принцеза, које се као дјевојке одрекле свог сталежа. Тако је прије двадесет година једна хановеранска принцеза, сестра војводе од Комберленда (Cumberland), кћи посљедњег краља хановеранског, пошла за једног барона, који је био у служби њеног оца. Тетка њемачке царице живи данас у Килу сретно и задовољно као супруга професора Есмарха, који је необично лијеп човјек и врло славан љекар. Али кад се принцеза Хенријета Јелисавета од Шлезвиг-Холштајн-Сондербург-Аугустенбурга с пристанком своје породице 18 фебруара 1872 удала за професора Есмарха, овај бјеше чак грађанског сталежа, и тек је послѣ петнаест година постао племићем. А ко се не сјећа романа принцезе Јелисавете од Баварске, унуке нашег краља? Дана 2 децембра 1893 склопљен је њен брак са гардијским потпоручником Отоном Сефридом бароном од Бутенхајма у Ђенови, и то послѣ многих тешкоћа, које су савладане само добросрдачним посредовањем ђеда и мајке. Барон Сефрид је прешао послѣ свадбе у аустро-угарску војску и постао је поручник. Он и његова супруга су сретно живјели у Тропави, а од кад је барон Сефрид прешао у резерву, живе идилично и задовољно на свом добру, које им је наш владар купио. Њих посјећује више пута мати баронична, баварска принцеза Гизела, надвојвоткиња аустријска.

Принцеза Сибила од Хесена, красна ћерка ландгрофице Ане од Хесена, удала 3 септембра 1898 за хусарског потпоручника барона Фридриха Винкеа. Принцеза је младог коњичког официра у Франкфурту на Мајни, гдје је становала с матером, једаред познала у неком друштву и заљуби се у њега. Све сметње и приговоре савладала је млада принцеза и удала се за оног кога је љубила.

Значајније су, и ако чешће љубавне женидбе владара и принчева са женскима грађанског порријекла. У нашем владалачком дому било је у XIX. вијеку два или управо три такова морганатична брака. Надвојвода Јован, који је год. 1848. био њемачки државни управник, онда је био већ више година послије идиличког љубавног романа ожењен са красном ћерком аусеског поштара Плохла, Аном. Супруга надвојводина добила је титулу: Грофица од Мерана и као такова је родоначалница данашњих грофова Меранских, а цар и краљ Фрања Јосиф често је одликовао својом посјетом грофицу, која је 1859. г. остала удова. (С једном грофицом од Мерана ожeнио се почетком деведесетих година руски велики књаз Михаило Михаиловић, који је због тога пао у немилост код пок. цара Александра III. и велики књаз је морао ићи из Русије. Вратио се тек послѣ смрти цареве) Грофови од Мерана су увијек мили гости на бечком двору. Надвојвода Хенрик ожeнио се без одобрења владарева у Швајцарској пјевачицом Леополдином Хофмановом. Касније је тај брак одобрен и супрузи надвојвоткињој дата је титула: Баронца Вајдек. Али тек год. 1891. дошао је надвојвода и супруга му у Беч. Ту се у исто доба разболу од инфлуенце и умру скоро у исти дан. Њихово сироче, баронцу Марију Рајнерију, узме у заштиту њена тетка и крштена кума, надвојвоткиња Марија. Као грофица Вајдек удала се Марија Рајнерија за војводу Кампофранко Дела Грација и у сретном браку живе њих двоје у убавој тиролској вароши Боцену. Тужно се свршио — као што је познато — брак надвојводе Јована Салватора са бечком пјевачицом Маријом Штубловом. Надвојвода се одрекао свога достојанства и узео је име Јован Орт. Као такав пропао је заједно са својом супругом и момцима свог брода „Маргерите“ на путу у Валпараизо у валима морским.

И на њемачким владалачким дворовима налазимо вазда морганатичних бракова. Отац принц-регента од Брауншвајга, принц Албрехт од Пруске, ожeнио се по други пут год. 1853. Розалијом пл. Рауховом, коју је војвода од Саксен-Мајнингена наименовао за грофицу Хохенау. Из тог брака потиче лоза грофова Хохенау. Чувен бјеше брак, склопљен год 1851. између принца Александра Хесенског са грофицом Јулијом Хауке, каснијом принцезом Батенбершком Дјеца из тог брака у мало што нису призната за равнородну са дјецом из владалачких кућа. Најстарији синови из тога брака пожeнили су се са принцезама из владалачких кућа: Принц Људевит принцезом Викторијом Хесенском, принц Херик Беатрисом, најмлађом ћерком инглеске краљице Викторије, а најмлађи Батенберг има за жену једну црногорску књагињицу. Много се говорило у своје доба и о морганатичном браку протјераног бугарског књаза Александра Батенберга, који се послѣ свог одласка из Бугарске ожeнио једном пјевачицом, и као гроф Хартенау служио у аустро-угарској војсци и умрио у Грацу. Од многих морганатичних бракова у Хесенском дому највише се говорило о браку великог војводе хесенског Људевита IV. са госпођом Колеминовом, развенчаном женом једног руског дипломате. Тај је брак послѣ неколико дана разријешен. Врховни земаљски суд у Дарштату разријешио је тај брак „јер 1. владалачки сродници господина тужитеља не одобравају тај брак; 2 јер је јавно мњење у земљи склапањем овог брака најдубље осјетило ремећење сретног односаја, у ком је земаљски господар стајао са земљом.“

Нијесу биле ријетке у XIX. вијеку женидбе обудовелих владара са неравнородним женама. Краљ италијански Виктор Емануило узео је као удовац за жену ћерку једног тамбурмајора, по имену Розину Верчелоне, коју је он најприје наименовао за грофицу Мирафјори а Фонтана Фреда. Удови португалски краљ Фердинанд ожeнио се једном лијепом оперском пјевачицом, којој је дао титулу грофице од Едле, а која је рођена као ћерка неког кројача у Њу-Јорку. Руски цар Александар II. ожeнио се на два мјесеца послије смрти царице Марије књагињом Јекатерином Долгоруком, која је онда добила титулу: Принцеза Јурјевска.

Из свега овога се види, да су и владари и чланови владалачких кућа такође обични смртни људи, код којих срце такође може да тражи своја права. Али ипак зато брак надвојводе Фрање Фердинанда спада међу највеће ријеткости. Да се презумптивни престолонаслједник једне велике државе жени једном дјевојком, која му по порријеклу и положају није равна, и да се за своју супругу и будућу дјецу одриче права на престо, тога, нарочито у Хабсбуршком дому, још није било. У кроници владалачких љубавних женидаба заузеће женидба надвојводе Фрање Фердинанда једно од првих, најодличнијих мјеста за сва времена!

Телеграми Бечког „Кор. Бира“.

БИОГРАД, 9 јула. — У прогласу на народ Краљ Александар објављује своју вјеридбу са гђом Драгом Машин, бившом дворском дамом Краљице Наталије. Вјереницаје удовица из старе фамилије војводе Луњевице.

БИОГРАД, 10 јула. — Краљ је примио оставку кабинета.

БИОГРАД 11 јула. — Милан је по телеграфу из Карлсбада дао оставку на врховну заповијед војске.

БИОГРАД, 13 јула — Нови кабинет је састављен: Алекса Јовановић, предсједник министарства и иностраних послова, Милош Васић, адјутант краљев, министар рата. Већина је министара из званичника. Изашао је указ амнестије за све политичке осуђенике, осим оних, који су непосредно умијешани у атентат на Милана.

БРЕМЕРХАВЕН, 14 јула — Цар Вилхелм се повратио са свог пута на сјевер.

Догађаји у Китају.

ПАРИЗ, 9 јула. — Китајски посланик саопштио је Делкасеу едикт царски од 18/7, који му је послао вице краљ Нанкина, који говори, да су јевропски посланици, осим њемачкога, ког су бунтовници убили, од мјесец дана *под заштитом двора и на сигу су остали живи и здрави.*

БЕРЛИН, 9 јула. — Из Чифу је дошла депеша, да је гувернер Шантунга саопштио свим консулима аутентичну вијест, *да су сви европски посланици изван опасности под заштитом влади.*

ШАНГАЈ, 10 јула. — Лихунчанг је стигао. Консули су одлучили да му не чине званично посјете. По једној депеши гувернера Унанишкаја од 20/7 да су сви инострани министри у Пекину живи и здрави Законита власт китајска узела је мјере у њихову заштиту.

ПЕТРОГРАД, 10 јула. — Амираљ Алексијев телеграфира из Чифу, да су Тјанчин узеле савезне војске послије два дана крвава отпора и заплијенили 40 топова и много ратног материјала Ту је остало 200 Руса мртвих и рањених.

ПЕТРОГРАД, 11 јула. — Китајци су се били примакли у извидници ка Тјанчину, па су их Руси одбили. Јапонци заробили много Китајаца

ПАРИЗ, 12 јула. — Делкасе је примио депешу од француског консула из Шангхаја, да га Лихунчанг обавијестио, да је Пипон жив.

ЛОНДОН, 12 јула — Консуо инглески из Тјанчина телеграфира, да је примио писмо од Магдоналда из Пекинга од 4/7, који тражи помоћ, јер се посада неће моћи дуго бранити против нападаја.

ВАШИНГТОН, 12 јула — Китајски министар добио је депешу да ће инострани министри бити отпраћени у Тјанчин.

ЛОНДОН, 13 јула — „Рајтер“ доноси из Тјанчина, да су Јевропејци у Пекину били у животу до 10/7. У Пекингу да се Боксери бију са китајском војском.

ПЕТРОГРАД 14 јула. — Генерал Гродесков телеграфира из Хабаровска, да су Китајци бомбардирали параброд „Алекси“, на ком су се налазиле двије чете, које су се искрцале и заузеле позиције китајске. Ту је пало 300 Китајаца, а Руса 7 мртвих и 9 рањених

Англо-бурски рат.

ЛОНДОН, 9 јула. Листови доносе из Каптовна, да је Робертс са великим силама удрио на Мидлербург. Битка је отпочела. Кригер је међу Бурима, које потиче да се боре до одлуке.

ЛОНДОН, 11 јула. — Кели-Кени телеграфира из Бломфонтена, да је жељезница порушена код Копингспрунта, и влак са 100 војника плијењен од непријатеља.

ЛОНДОН, 13 јула — „Рајтер“ доноси депешу из Бранкхартспрунта, да су Бури напустили све позиције, кад су чули да се приближује инглеска војска, и да иду управ у Лиденбург, куд иде и Кригер.

ЛОНДОН, 14 јула. — Робертс телеграфира из Балморала, да је стигао 25/7 а да не види непријатеља Коњица Френчова и пјешадија јахачка Хутонова на југу Балморала 24/7 била је напанута од Бура, који, кад су видјели да им је у опасности линеа повлачена, отступише, гоњени Френчом и Хутоном Хунтер је 23/7 напао позиције бурске на југу Бетлема и био је одбијен са губитком од 50 војника. Сјутри дан су Бури напустили позицију.

✝

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ

У нашој великој жалости пригодом губитка милог нам супруга и оца

протојереја

ЈОВАНА СУНДЕЧИЋА,

преминулог 6 (19) тек. мјес. у 75 год. живота, највећа нам је утјеха та, што нам је Њ. В. Узвишени и Витешки Књаз и Господар Никола I. благоизволио телеграфским путем изјавити Високо Своје саучешће и што нас је удостојио високоцијењеним представништвом при спроводу покојниковом, давши положити у исто вријеме и красан вијенац од живог цвијећа на одар покојников.

Ради тога не можемо пропустити а да и овим путем изразимо нашу дубоку и понизну благодарност на тој Високој пажњи и наклоности према милом покојнику, коју ћемо до гроба у срцима гајити.

Сматрамо за дужност захвалити се такођер овим путем и Њ. В Књазу Насљеднику на Његовом Високом саучешћу.

Захваљујемо напокон овом приликом понаособ и Вис. Министарству Просвјете; Високопреч. Митрополији цетињској и угледним друштвима Читаонице и „Горског Вијенца“ који су послали своје цијењене представнике да учествују спроводу, а тако и свој пошт. господи из Црне Горе која су нам ма којим путем изјавила своје саучешће. —

Котор, 9 (22) Јула 1900

Ожалошћени:

Јелисава уд. Сундечић

и синови.

ОБЈАВА.

На основу ријешења Кн. Министарства Правде од 23. јуна 1900. г. бр. 997, Управа Централног Казненог Завода у Подгорици јавља, да ће на дан 23. јула ов. год. држати јавну лицитацију за лиферовање осуђеничке хране, и то за годину дана, т. ј. од 1. августа ове до закључно 31. јула идуће 1901. год. Ближа обавјештења могу се сазнати свакога дана у управиној канцеларији.

Овим се о наведеном доставља трговцима и подузимачима с тим, да сви они, који би вољни били лицитирати, реченог дана буду тачно у 8 сати прије подне у Канцеларији ове Управе, гдје ће се лицитација држати.

Подузимач, коме се речена лиферација уступи, дужан је положити кауцију од 100 наполеона било у готовом новцу, било у сигурној покретној или непокретној залози или сигурном јемству.

У *Подгорици*, 26 јуна 1900.

Број 176.

(3—4) КАНЦЕЛАРИЈА КАЗНЕН. ЗАВОДА.

Уредник: Др. Л. Томановић. Издавалац: Државна Штампарија. У К. Ц. Државној Штампарији.